

taliteta i prirodnog prirasta ili pada od 1857—1981. godine (str. 211—212). Na kraju knjige nalazi se popis izvora, povijesnih karata i literature (str. 215—224), te sažetak na engleskom jeziku (str. 225—226).

Zaključujući prikaz djela A. Cvitanovića možemo primjetiti da ono predstavlja znatan doprinos proučavanju demografskih promjena na Ižu i ostalim otocima Zadarskog arhipelaga u jednoipostoljetnom razdoblju od sredine XIX stoljeća do danas.

Premda se autor bavi društveno-gospodarskim i kulturnim razvojem otoka Iža samo u najkraćim crtama, djelo time ne ostaje prikaraćeno. Predstavljajući brojnim tabelarnim pregledima i grafikonima raznovrsne pokazatelje demografskih tokova, te ih uspoređujući sa istovrsnim pokazateljima susjednih otoka, autor redovito nastoji svaku etapu u procesu demografskih gibanja objasniti uvjetovanošću povijesnog razvoja otoka, te je stoga nezaobilazna literatura za proučavanje historijskog i demografskog razvoja otoka u njegovoj bližoj prošlosti.

Lovorka Čoralić

DUŠAN K O S: BELA KRAJINA V POZNEM SREDNJEM VEKU

Ljubljana 1987, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, str. 78.

Djelo Dušana Kosa »Bela Krajina v poznem srednjem veku« objavljena je u izdanju Saveza povijesnih društava Slovenije kao poseban otisak iz Zgodovinskog časopisa (god. XLI, 1987, br. 2—3).

Rad je podjeljen na pet većih sadržajnih cjelina u kojima se autor bavi državno-pravnom pripadnošću Bele Krajine, organizacijom plemićkog društva i strukturom feudalnih posjeda, naseljima i stanovništvom, crkvenom organizacijom i procesom agrarne kolonizacije.

U istraživanju autor se služio izvornom gradnjom, napose zbirkama urbama, kaptolskim spisima, carskim diplomama, katastarskim mapama itd., koja je pohranjena u ljubljanskom i zagrebačkim arhivima.

Rad je opskrbljen kartama i tabelarnim prilogima, koji se odnose na strukturu i učestalost zemljišnih posjeda pojedinih plemićkih obitelji u pojedinim župama i naseljima Bele Krajine u XV i XVI stoljeću.

Razmatrajući u prvom poglavlju državno-pravnu pripadnost Bele Krajine (5—18.) autor prikazuje stoljetni proces smjenjivanja vlasti nad ovim područjem počevši od hrvatsko-ugarskih kraljeva do sredine 12. stoljeća, preko borbe hrvatskih i slovenskih plemićkih obitelji za vlast i nadvladavanje obitelji Andechs, Babenberg, Spanheim i Goričkih grofova, da bi, konačno, 1335. godine pripala habsburškoj dinastiji.

Područje Bele Krajine sa gradovima i utverdama Mehovo, Metlika, Črnomelj, Žužemberk, Višnja Gora i Šumberk ostaju gotovo dva stoljeća pod zasebnim poglavarom i upravom, da bi sredinom 16. stoljeća ovo područje postalo mjesto intenzivnog naseljavanja uskoka, te vrhovna vlast postepeno prelazi u nadležnost Karlovačkog generalata.

Smjena plemićkih obitelji, njihove međusobne borbe i ratovi, gradovi i utvrde koje su posjedovali, struktura zemljišnih posjeda s obzirom na broj kletskih selišta i kmetova, vrsta i veličina agrarnih površina, te problem razgraničenja, nasljeđivanja i upravljanja posjedima tijekom više generacija istih i raznovrsnih obiteljskih ograna, tema je Kosova istraživanja u poglavlju »Plemstvo, gospodstva, feudi« (18—44). Prateći prisustvo plemićkih obitelji od spanheimskih ministerijalaca črnomeljskih, gradačkih, krupskih, metličkih, semiških, mehovskih, žumberških i soteskih vitezova, preko njemačkog viteškog reda i moćnih plemićkih obitelji Celjskih, Turjaških i Ortenburških, autor ukazuje na složenost i isprepletenost partikularnih feudalnih interesa za stjecanjem društvenog uticaja, prestiža i vlasti na geografski krajnje skučenom prostoru. U prilogu ovom poglavlju objavljuje tabelarni pregled strukture agrarnih posjeda vodećih feudalnih imanja (Poljane,

Kamnik, Metlika, Gradac, Turjak), te popis naselja i krajeva koji su ulazili u domenu plemićkih obitelji.

Razmatrajući, nadalje, razvoj naselja i stanovništva (Mesta i mešćanstvo, 45—52) od 13. do 16. stoljeća u skupu širih gospodarsko-političkih događanja i promjena na području Bele Krajine, autor prikazuje postanak i razvoj pojedinih naselja s obzirom na njihovu stratešku i trgovačko-prometnu ulogu, te pravne vlastice koje su im omogućavale organizaciju samostalnih organa uprave. Kao primjer tipičnog srednjovjekovnog trgovačkog naselja, nastalog na raskrižju cestovnih pravaca, sa vlastitim organima uprave i sudske vlasti autor navodi slučaj Črnomelja. Smatrajući da je slab gospodarski razvoj većine naselja Bele Krajine uzrokovan nedovoljnom povezanošću sa agrarnim zaleđem i nedostatkom jače razvijenog obrta i trgovine, autor zaključuje da je većina ovih naselja, u kojima obitava pretežno stanovništvo slovenskog i hrvatskog porijekla, »ostajala polovično urbanizirana provincijska središta bez mogućnosti prosperiteta« (51).

U poglavlju o razvoju crkvene organizacije (52—61), autor prikazuje proces nastajanja pojedinih crkvenih redova i ustanova na tlu Bele Krajine, počevši od god. 1228. kada je posvećena crkva sv. Petra u Črnomelju. Razdoblje prevlasti plemićkih obitelji Višnjegorski i Andechs doba je intenzivne gradnje brojnih mjesnih crkava i samostana. Razmatrajući utjecaj njemačkog viteškog reda na organizaciju crkvenog života u Beloj Krajini, autor navodi tada prisutne župe (Metlika, Črnomelj, Podzemlje, Vinica, Semiš), utvrđujući opseg njihove jurisdikcije u srednjem vijeku.

Završno poglavlje odnosi se na razvoj agrarne kolonizacije kroz stoljeća (61—70) koje autor promatra kroz dva vremenski odvojena razdoblja. U prvom razdoblju koje traje do kraja prevlasti obitelji Andechs, i u kojem tek pod kraj njihove uprave nalazimo početak sistematske kolonizacije koju potom nastavlja ju plemići Spanheim (od 1246. god.). Razmatrajući usmjerenost slavenske kolonizacije u Belu Krajinu, autor na osnovu analize arheoloških nalaza i oblasnih toponima utvrđuje da su napose naseljavanja kultivirana područja iz antičkog razdoblja. Autor prati demografsko kretanje stanovništva u procesu dugog trajanja naseljavanja i suživljenja na novom prostoru, zaključujući da se stalan priliv stanovništva i njegov dugogodišnji kontinuirani porast zaustavio tek početkom turskih prodora i kružnih epidemija u XV stoljeću.

Završavajući prikaz djela D. Kosa možemo zaključiti da ovaj rad predstavlja značajan doprinos proučavanju društveno-gospodarske, političke i kulturne prošlosti ove regije u dugom trajanju njezinog povijesnog razvoja. Služeći se izvornom gradnjom raznovrsnog karaktera, kao i rezultatima više znanstvenih disciplina (arheologija, geografija, toponomastika), te uključujući primjenu tabelarnih i kartografskih pregleda određenih kvantitativnih pokazatelja, autor je uspješno nastojao primijeniti suvremene metodološke postupke na područje istraživanja srednjovjekovne povijesti.

Na kraju knjige nalazi se sažetak na njemačkom jeziku (71—73) i popratni komentar J. Jarca (75—76).

Lovorka Čoralić

DVOR NA UNI, OD PRIJESLAVENSKOG DOBA DO NAŠIH DANA

Zbornik naučnih i publicističkih radova, knjiga 1, Dvor na Uni 1991, 713

Krajem travnja 1991. objavljen je zbornik naučnih i publicističkih radova o Dvoru na Uni, velikog formata, na preko 700 stranica, raznolikog sadržaja. Izdavač je Skupština općine Dvor na Uni.

Nakon Uvodnog slova čitaocu, redakcijskog odbora, slijede 82 rada 60 autora i koautora, razvrstanih u 10 cjelina. Knjigu zaključuju: Riječ zahvalnosti, Odabrana literatura o dvorskom kraju, te dva tehnička priloga: Autori i recenzenti u Zborniku, te Registar ličnih imena (sastavila Ana Beljinac).

U prvoj cjelini, Obilježja dvorskog kraja, nalazi se pet priloga: Adolf Malić, Fizičko-geografska i socijalno-geografska obilježja, daje geografski položaj i smješ-

UDK 949.713

ISSN 0351-2142

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 24

ZAGREB

1991.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul.1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859 1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547 2 — 84 — 1984.

RADOVI 24

Za izdavača
dr. Nikši Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

BOBAN mr. BRANKA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
BUDAK dr. NEVEN, Filozofski fakultet Zagreb
ČORALIĆ LOVORKA, prof. Demonjina 9 Zagreb
GOLDSTEIN dr. IVO, Filozofski fakultet Zagreb
GRGIN BORISLAV, Filozofski fakultet Zagreb
HRABAK dr. BOGUMIL, Filozofski fakultet Novi Sad
JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KEMBEROVIĆ HUSNIJA, prof. Sarajevo
KARAMAN dr. IGOR, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KOLAR DIMITRIJEVIĆ dr. MIRA, Filozofski fakultet Zagreb
KOSTELAC ANA, student Filozofski fakultet Zagreb
KRIŽAK TIMUR, student Filozofski fakultet Zagreb
LABAŠ RENATA, student Filozofski fakultet Zagreb
LEČEK SUZANA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
MIROŠEVIĆ dr. FRANKO, Školska knjiga, Zagreb
OČAK dr. IVAN, Kroflinova 38 Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
POLIĆ BOBIĆ dr. MIRJANA, Filozofski fakultet Zagreb
PRLENDER mr. IVICA, Filozofski fakultet Zagreb
STRČIĆ dr. PETAR, Arhiv JAZU Zagreb